

Børnekultur har i 75 år forarget og formet vores opfattelse af barnet. Og det er aldrig gået stille af

Debatten om, hvad voksne kan byde deres børn, har siden børnekulturens første spæde skridt været en rød tråd i børnesynet. Intet tyder på, at det vil ændre sig fremover, som den aktuelle debat om DR's "John Dillermann" viser

1 Det vakte ramaskrig og satte gang i en eksplosiv debat om, hvad vi kan tillade os at udsætte vores børn for, da DR's nye børneudsendelse "John Dillermann" ramte sende-
5 fladen i begyndelsen af januar. Men hvis man oven på debatten om den langlemmede ballademager sidder tilbage med en umiskendelig følelse af deja-vu, er det ganske forståeligt.

Siden vi tilbage i 1800-tallet talte kritisk
10 om eventyret, og den skrækeffekt den slags litteratur kunne have på unge sjæle, har det skabt debat og forargelse, hver gang et kulturelt produkt har skubbet til grænsen for, hvad vi tillader vores børn.

15 I det nye 400-siders værk "Børnekultur i Danmark: 1945-2020" gennemgår en række eksperter og fagfolk, hvordan børnekultur har udviklet sig og ændret vores opfattelse af barnet i løbet af de seneste 75 år – en tid
20 præget af store omvæltninger.

Børnekulturen før 1945 er gennemsyret af et meget traditionelt børnesyn. Man ser ikke på børn som selvstændige individer, men som
25 blanke tavler, der som "Spørge Jørgen" helst skal tie stille og lytte, så de kan fyldes ud med



Før fjernsynets gennembrud udgjorde litteraturen det vigtigste medie i det børnekulturelle landskab. Her er en gruppe børn i gang med at fordybe sig på Tåsinge Bibliotek i Troense. – Foto: Birthe Melchior/Ritzau Scanpix.

"de rigtige" værdier. I børnelitteraturen, som på dette tidspunkt primært bliver skrevet af skolelærere, er der derfor ikke overladt meget plads til børnenes egne perspektiver.

30 Det forklarer Beth Juncker, professor emeritus i kulturformidling ved Københavns Universitet, der er en af forfatterne bag det nye værk:

”Børnenes eget, deres leg, deres pjank,
35 deres pjat, bliver set som noget, der skal ned-
lægges, så de kan blive voksne. For meningen
er, at børnene skal bære samfundet i frem-
tiden. Den litteratur og de kulturtilbud, der på
40 tilbud, som lægger vægt på, at børnene skal
opdrages og have nogle gode rollemodeller.
De skal dannes. Så børnekulturen handler
ikke om meget andet end at klæde børnene på
til at træde ind i voksenverdenen,” siger hun.

45 Datidens børnelitteratur er også præget af
meget tydelige kønsroller. Drengene skal op-
læres til at være gode samfundsborgere, mens
piger skal oplæres til at være loyale og arbejd-
somme husmødre. Selvom danske børnebøger
50 som Jens Sigsgaards ”Palle alene i verden” og
Egon Mathiesens ”Mis med de blå øjne”,
eksperimenterer med nye kunstneriske udtryk,
der i højere grad inkluderer børnenes egne
perspektiver, bevarer skolelærerne monopolet
55 på den belærende børnelitteratur op gennem
1940’erne og 1950’erne.

Men i de glade 1960’ere sker der noget, som
skal ændre børnelitteraturen for bestandig.

Det fortæller Karin Esmann Knudsen, lektor
60 emeritus ved institut for kulturvidenskaber på
Syddansk Universitet, som også har bidraget
til den nye bog om børnekultur.

”Som et led i 1960’ernes dyrkelse af
barnets egen kreativitet sker der en ændring i
65 børnesynet i litteraturen. Det kommer til at
handle mere om børnenes egen virkelighed,
og det bliver skildret fra børnenes egen syns-
vinkel – uden moralske pegefingre. Kunst-
nerne bliver inspireret af børnene og følger
70 deres blik på verden i stedet for bare at
pådutte dem deres eget,” siger hun.

Udviklingen i 1960’erne hænger ifølge
Karin Esmann Knudsen også sammen med
professionaliseringen af børnelitteraturen.

75 Skolelæreren har ikke længere monopol
på formidlingen til de yngste, og en ny
generation af skønlitterære forfattere, der er
dygtige til deres håndværk, begynder i
stigende grad at skrive børnebøger. De med-
80 bringer en helt ny form for kunstnerisk ekspe-
rimenteren, der er båret af modernismens
dyrkelse af sproget. Samtidig begynder
dygtige illustratører også at spille en større
rolle. Tegningerne behøver ikke længere at
85 være pæne. Dynamiske og impulsive illustra-
tioner, som ligesom teksten lader sig inspirere
af børnenes egen verden, finder vej til papiret.



”Halfdans ABC” var ét blandt flere værker, der i 1967 var
med til at revolutionere børnekulturen.
– Foto: Thomas Vilhelm/Ritzau Scanpix.

Denne udvikling i børnelitteraturen
kommer på næsten magisk vis til udtryk i
90 1967, da fem danske forfattere på samme tid,
men uafhængigt af hinanden, skriver fem
værker, som ændrer alt. Ole Lund Kirke-
gaards ”Lille Virgil”, Halfdan Rasmussens
”Halfdans ABC”, Benny Andersens
95 ”Snøvsen”, Cecil Bødgers ”Silas og den sorte
hoppe” og Flemming Quist Møllers
”Cykelmyggen Egon” sprænger lydmuren
inden for den litterære pædagogik. Her er
intet sigte om at klæde læseren på med
100 moraliserende livslektioner. Her er blot dyr-
kelsen af barnets eget univers, og respekten
for børns egne perspektiver på verden
kommer for første gang i højsædet.

Selvom børnelitteraturens udvikling i dag

er fortsat med forfattere som Cecilie Eken og Birgitte Krogsbøll, får børnelitteraturen allerede i 1967 etableret et individualistisk og meget nutidigt børnesyn. Den børnekulturelle udvikling og de ældre generationers forargelse finder derfor en ny kampplads: børnefjernsynet.

I de første år af fjernsynets historie spiller børne-tv nogenlunde samme rolle, som radioudsendelser for børn på det tidspunkt har spillet længe. Det skal, som andet børnekultur, danne den nye generation og klæde dem på til voksenlivet.

Men i begyndelsen af 1960'erne udfordrer en ung ildsjæl ved navn Mogens Vemmer det traditionelle dannelsesideal på Danmarks Radio.

Det forklarer Nina Sahl, der er forfatter til en række bøger om børnekultur, og som også har bidraget til "Dansk Børnekultur: 1945-2020". "Mogens Vemmer vil mere end at vise børnene kulturelementer, de kan lære af. Han vil vide, hvordan det er at være barn. Han vil selv lære noget om den målgruppe, han skaber til – og han vil lade børnene lære om hinanden på tværs af geografi og sociale skel. Så han tager kameraet ud af studiet og besøger børnene for at høre om deres tilværelse. Han er nysgerrig på vegne af børnene og giver dem lov til selv at være nysgerrige. Det hele sker i oprør mod datidens børnesyn med børn som kommende voksne, og det er en kæmpe forskel i forhold til tidligere, hvor børnefjernsyn primært var en slags opdragelsesredskab."

Mogens Vemmer bliver i 1968 programchef for Danmarks Radios Børne- og Ungdoms-afdeling, og under hans ledelse bliver børnefjernsynet mere og mere eksperimenterende. Udsendelserne bliver på et tidspunkt meget

politiske, hvilket afføder voldsomme reaktioner fra seerne, og Mogens Vemmer modtager blandt andet dødstrusler. I de følgende år bølger dansk børnefjernsyn frem og tilbage med Mogens Vemmer ved roret.

"Først er det meget løst og samfunds-kritisk. Siden bliver det meget stramt styret. Pædagogiske fagfolk overtager udviklingen af børneudsendelserne, og kreativiteten bliver i begyndelsen af 1970'erne nærmest kvalt i gode hensigter om pædagogisk korrekthed. Men der går ikke længe, før både børnene og fjernsynsfolkene selv begynder at kede sig, og den stramme styring bliver droppet," siger Nina Sahl.

I slutningen af 1970'erne er den pædagogiske videnskab brandvarm, og barndommen har nærmest opnået status som noget helligt.

Nu begynder børnefjernsyn også at handle om at begå fejl og at lære af dem. Dannelsen handler nu ikke om at være artig og opføre sig ordentligt, men at lære at reflektere over sin egen adfærd, og hvordan man relaterer til andre og sig selv. Fokus flytter sig fra relationen mellem børn og voksne til i højere grad også at handle om samspillet imellem dem med barnet som en næsten ligeværdig partner.



I 1971 kom barnets perspektiv i fokus gennem frøen Kaj og papegøjen Andrea, selvom de to på mange måder opførte sig som voksne.

– Foto: Bent K. Rasmussen/Ritzau Scanpix.

Denne nye tilgang afføder blandt andre frøen Kaj og papegøjen Andrea, der repræsenterer det frie barn, der driller, bliver uvenner, bliver gode venner igen og taler ligeværdigt med de voksne. Men helt frie er de alligevel ikke. Kaj og Andrea bliver stadig reguleret af voksne, og på mange måder opfører de sig også selv som voksne. Omvæltningen af barnesynet i dansk børnefjernsyn bliver ifølge Nina Sahl først komplet i 1982, da det, der senere bliver "Bamses Billedbog", finder vej til sendefladen.



Bamse, Kylling og Ælling vendte i 1980'erne op og ned på dansk børnekultur med deres direkte spejling af barnets sind. – Foto: Bent Midstrup/Ritzau Scanpix.

"Bamse er en kopi af det fire-fem-årige børnehavebarn med alle dets styrker og udfordringer. Han er den første figur, der ikke vil børnene noget. Han er børnene, og det er skelsættende. Her er ingen voksne, som vil klæde seeren på. Seeren skal ikke dannes. Seeren skal spejles. Det er den endelige frisættelse af barnet i kulturen," siger Nina Sahl.

Kritikerne i Danmark er enige i, at Bamse er skelsættende og igen skaber en børnekulturel omvæltning af en debat og hos nogle endda forargelse.

Mange er fortørnede over den fejlfulde bamse, der i spejlingen af barnet blandt andet

laver et hav af sproglige fejl, som man frygter vil smitte af på en hel generation.

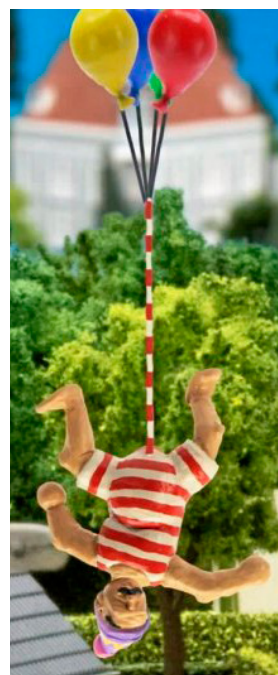
Bamse er et skridt væk fra dannelse og et skridt på vej mod dårlig opførsel, og det går så vidt, at programmet bliver forbudt i Norge. Men som det er sket så mange gange før, fortier de kritiske røster snart, og inden længe bliver Bamse accepteret og elsket som folkeeje.

Med "Bamses Billedbog" når omvæltningen af børnesynet ifølge Nina Sahl sit højeste. Men børnefjernsynet fortsætter med at provokere, som det altid har gjort. "Naturpatruljen's Doktor Pjuskebusk vækker i 1990'erne lige dele afsky og fryd ved at gå og "gætte lorte", mens Onkel Reje bander, slår prutter og ryger pibe.

Debatten om, hvad børnekulturen kan tillade sig, er fortsat helt frem til i dag, hvor vi som nævnt diskuterer, om det er i orden at lade en mand med en lang tissemand underholde vores børn.

Ifølge Beth Juncker er der i virkeligheden tale om et sammenstød mellem det traditionelle og det moderne børnesyn, når et program som "John Dillermann" fylder så meget i debatten.

"John Dillermann er set med børns øjne ikke noget seksuelt væsen. Han er et kropsligt væsen, der kommer i uføre, men som redder sig selv, og alle de gode værdier ligger i



Historien om den veludrustede John Dillermann gik i begyndelsen af 2021 verden rundt. Men det er langt fra første gang, at dansk børne-tv har forarget. – Foto: DR/Reuters/Ritzau Scanpix.

redningsaktionen. Børns blik på verden er
240 ikke voksent. Hvad de ser, adskiller sig fra,
hvad voksne kan se. Og det er ikke alle, der
har fået øjnene op for det endnu. Selvom
respekten for synet på børns egne perspekti-
245 ven er vokset, så står vi stadig med dobbelthe-
den i synet på børn og nogle diskussioner om,
hvor stort udfoldelsesrum deres egne perspek-
tiver skal have,” siger hun.

Nina Sahl er enig, men påpeger, at forar-
gelsen og debatten om den børnekulturelle
250 udvikling også har sin berettigelse:

”Når nogen skubber grænser, trækker
andre i den anden retning. Og det er præcis
sådan, det skal være. For hvis ikke, der er
nogen, som svarer igen, kommer vi til at pløje
255 et sted hen, hvor vi måske ikke ønsker at
være. Det er helt normalt og vigtigt, at nogen
er progressive, og at andre er mere tilbage-
holdne. Sådan har den børnekulturelle udvik-
ling altid været. Og sådan vil den nok
260 fortsætte med at være,” siger hun.



”Børnekultur i Danmark 1945-2020”

Det 400 sider lange værk gennemgår børnekultu-
rens historiske udvikling
fra begrebets undfangelse
i 1945 og frem til i dag.

Denne udvikling er
præget af en tiltagende
respekt for børns egne
perspektiver.

Begrebet børnekultur
dækker både over kultur-
produkter rettet mod børn
samt børns egen sociale
kultur og lege.

Bogen, der er udgivet af
Gads Forlag, er skrevet af
en række eksperter og
fagfolk med baggrund i
både den akademiske,
organisatoriske og
praktiske verden.